

LEFAPHA LA FREISTATA LA NTSHETSOPELE YA SETJHABA

**BUKANA
NTSHETSOPELE YA MOLAO WA PHIHLELLO YA LESEDI, wa 2000
(MOLAO 2 WA 2000)**

PONELOPELE YA LEFAPHA

Setjhaba sa Freistata se phedisanang le se matlafaditsweng

MAIKEMISITSO A LEFAPHA

Ho fihlella ditlhoko tsa botho le tsa boahi setjhabeng se dikojwana di mahetleng le se fokolang ka hara Freistata, ka tshebeletso ya setjhaba ya ntshetsopele ya kopanelo ya disektara

Letona (MEC) ke Mme M Koloji
Hlooho ya Lefapha (HOD) ke Adv TJ Phahlo

A. DINTLHA TSA KGOKAHANO

Mohlanka wa Lesedi

Aterese ya poso: Office 11 Standard Bank Building
1st Floor
Cnr West Burger and Charlotte Maxeke Street
BLOEMFONTEIN
9301

Mohala: 082 0440 057
Imeili: hodpa@fssocdev.gov.za

Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi

Adv KD Tsotetsi

Aterese: Office 3 Standard Bank Building
4th Floor
West Burger Street
BLOEMFONTEIN
9301

Aterese ya poso: Private Bag x20616
BLOEMFONTEIN
9300

Mohala: 0664876 155
Imeili: Daniel.Tsotetsi@fssocdev.gov.za
Refihlile.Lesaoana@fssocdev.gov.za

B. TATAISO YA KAROLO 10

Molaodi wa Lesedi o lokela ho ntjhafatsa bukana ya tataiso e hlophisitsweng ke Khomishene ya Ditokelo tsa Botho. Dipotso tse mabapi le bukana ena di ka lebiswa ho:

Molaodi wa Lesedi (Afrika Borwa):

Moahong wa JD, Seterateng sa 27 sa Stienmens, Braamfontein, Johannesburg, 2001

PO Box 31533, Braamfontein, Johannesburg, 2017

Imeili bakeng sa dipotso tse akaretsang infoereg@justice.gov.za

C. PHIHLELLO YA DIREKOTO TSA LEFAPHA

(a) Dihlooho le dihlopha tsa direkoto

Dihlooho le dihlopha tsa direkoto tsa Lefapha di kenyeletsa tse latelang:

- Metsotso ya dikopano
- Dipampiri tse rometsweng ke Letona (MEC) le basebetsi ba bang
- Diwekeshopo le diseminara
- Ditlaleho
- Dibuka
- Ditlitlebo tse fumanweng
- Bophatlalatsi ba ditaba
- Maano
- Direkoto tsa khiri
- Maano a kuno
- Ditekanyetso
- Meralo ya mawala a tshebetso
- Ditokomane tsa dikopo tsa MTEF
- Ditokomane tsa kuno

Kopo ya lesedi

(i) Direkoto tse fumanehang ntle le hore di koptjwe

Lenane le latelang le teka direkoto tse fumanehang ntle le hore di koptjwe le mokgwa oo di fumanehang ka oona:

E FUMANEHA HO KA ETSWA KHOPHI		
(i)	Ho aha Mmoho Setjhaba se Nang le Tsotellano: Na o Ne o Tseba	*Dikhophi di ka fumaneha ha di koptjwa ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi
(ii)	Wena Mmoho le Dithuso tsa hao tsa Ditjhelete : Tse Laolwang ke SASSA	
(iii)	Tjhata ya Phano ya Ditshebeletso	
(iv)	Bana Pele	
(v)	Tlaleho ya Selemo le selemo	

*Dikhophi di ka fumanwa ka ho lefellwa R0.60 leqephe ka leng, ntle le ha o ka e romellwa ka khomputha.	
--	--

(ii) Metjha ya kopo bakeng sa dikopo tse ding

- Ya etsang kopo o lokela ho fumantshwa rekoto ya Lefapha ha feela a latela tsena tse latelang:
  - Ditlhoko tsohle tsa metjha ya kopo tse boletsweng Molaong, tse amanang le kopo ya phihlello ya rekoto eo, mme phihlello ya rekoto eo e sa hanwa ka mabaka afe kapa afe a kgano a boletsweng Molaong. Ho ka ikopanngwa le Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi ho fana ka lesedi le fetang moo mabapi le mabaka a kgano.
  - Ya etsang kopo o lokela ho sebedisa foromo e hatisitsweng ho tswa Pampiring ya Mmuso (Government Gazette). Khophi ya yona e hoketswe.
- Ya etsang kopo o lokela ho bolela ebang kopo e le ya khophi ya rekoto kapa a batla ho balla rekoto eo dikantorong tsa Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi.
- Kapa, ebang rekoto e se ka mokgwa wa tokomane e ka shejwa ka mokgwa oo ho kopilweng ka ona, ha ho kgonahala.
- Ha motho a etsa kopo ka mokgwa o itseng o tshwanela ho fumantshwa rekoto ka ona mokgwa oo a kopileng ka ona. Ha kopo eo e dumellwa ha a tshwanela ho itshunya ho sa hlokahale tsamaisong ya Lefapha la SACR, kapa a senye rekoto eo, kapa a itshunyatshunye ditokelong tsa bongodi tseo e seng tsa Mmuso. Ha a sa fumantshwe rekoto eo ka mokgwa oo a e kopileng ka ona empa a e fumantshwa ka mokgwa o mong, tefello ha e a lokela ho feta ya mokgwa o kopilweng pele.
- Ebang motho ya entseng kopo, hodima a filwe karabo ya kopo ya rekoto ka lengolo a batla ho arajwa ka tsela enngwe (mohl: ka mohala), sena se lokela ho hlaoswa.
- Ha ya etsang kopo ya lesedi a e etsa lebitsong la motho e mong, o lokela ho fana ka maemo ao ho etswang kopo ka ona.
- Ha ya etsang kopo a sa tsebe ho bala kapa ho ngola, kapa a sa itekanela, a ka etsa kopo ya rekoto ka molomo. Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi o lokela ho tlatsa foromo lebitsong la ya etsang kopo mme a mo fe khophi ya yona.

- Ho ya ka Molao, mefuta e mebedi ya ditefello e lokela ho lefshwa; e leng tefello ya kopo ya rekoto le ya phihlello ya rekoto. Lesedi le mabapi le akhaonto ya banka le nomoro ya referense di ka fumaneha ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi. Ya etsang kopo o tla tsebiswa hore Tonakgolo e qollotse dihlopha tse itseng tsa batho tse sa lokelang ho lefa ditefello tsa phihlello ya rekoto mme o tla fumantshwa lesedi le batsi le mabapi le diqollo tseo ho tswa ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi.
- Ya etsang kopo ya rekoto o lokela ho lefa tefello ya kopo ya rekoto e batlahalang ya R35.
- Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi o lokela ho tsebisa ya etsang kopo ka lengolo la temoso, le mo kopang ho lefa tefello e boletsweng (ebang e le teng) pele a ka tswela pele ka kopo eo.
- Ya etsang kopo a ka etsa boipiletso ba ka hare, ha ho lokela, kapa kopo lekgotleng la dinyewe kgahlano le thendara kapa tefello ya kopo ya phihlello ya rekoto.
- Ka mora hore Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi a nke qeto ka kopo, ya etsang kopo o lokela ho tsebiswa ka qeto eo ka mokgwa oo a entseng kopo ka ona.
- Ha kopo e dumelletswa, tefello ya phumantsho ya rekoto e lokela ho lefshwa bakeng sa ho batlana le rekoto eo, ho e hlophisa, ho e hlahisa hape, le bakeng sa nako e fetileng dihora tse behetsweng ho batlana le ho hlophisa rekoto eo bakeng sa ho pepeswa. Ditefello di behwa ke lekgotla la phethahatso mme di hoketswe mona.

D. DITSHEBELETSO TSE FUMANEHANG

i. Mefuta ya ditshebeletso

Ditshebeletso tsa Lefapha ke tse latelang:

MESEBETSI E KA SEHLOOHONG

- Tlhokomelo le Tshehetso ho ba Fokolang
- Tlhabollo le Tshehetso

MESEBETSI YA TSHEHETSO

- Phano ya Ditshebeletso tsa Tshehetso tsa Kopanelo
- Pokeletso le tshebediso ya tsa Boemo ba setjhaba, Moruo le lesedi ka Setjhaba bakeng sa ho rera.
- Mawala a Tshebetso le Thekenoloji

ii. O ka fihlella ditshebeletso tsena jwang

Ho fumana ditshebeletso tsa Lefapha, dikopo di lokela ho etswa ho Hlooho ya Lefapha

E. MORALO WA TSAMAISO WA LEFAPHA

Lefapha le na le ananeo a latelang, e leng:

LENANEO 1: TSAMAISO

Sepheo: Ho fana ka tshehetso ya tsamaiso tshebetsong ya mantlha ya mananeo, e leng Ntshetsopele le Thekolohelo ya Setjhaba

Karolo ya Lenaneo: Taolo ya Ditshebeletso tsa Kgwebo

Sepheo: Ho theha puso e ntle ka tsamaiso le ditlwaelo tse lokileng tsa tshebetsong ho tshehetsa phano e ntle ya ditshebeletso

LENANEO 2: DITSHEBELETSO TSA THEKOLOHELO YA SETJHABA

Sepheo: Ho fana ka ditshebeletso tse nyalanang tsa thekolohelo ya setjhaba ho ba futsanehileng le ba fokolang, ka kopanelo le baamehi le mekgatlo ya setjhaba

Karolo ya Lenaneo: Ditshebeletso ho Batho ba Tsofetseng

Sepheo: Ho hlahisa tikoloho e dumellang kgothaletso ya ntshetsopele ya batho ba tsofetseng le tshireletso ya ditokelo tsa bona

Karolo ya Lenaneo: Ditshebeletso ho Batho ba nang le Boqhwalala

Sepheo: Ho sireletsa le ho tswellisa pele ditokelo tsa batho ba nang le boqhwalala, ho kenyeletsa le ditokelo tsa tshireletso ya setjhaba

Karolo ya Lenaneo: Kokwanahloko ya HIV le Phamokate

Sepheo: Ho fokotsa dikotsi le ho nyenyefatsa kgahlamelo ya HIV le AIDS keellong tsa setjhaba.

Karolo ya Lenaneo: Kimollo ya Setjhaba

Sepheo: Ho arabela ditlhoko tsa tshohanyetso tse hlwailweng baahing ba anngwang ke dikoduwa tse sa phatlalatswang, le kapa maemo afe feela setjhabeng a ka bakang kगतello e sa hlokaleng.

LENANEO 3: BANA LE MALAPA

Sepheo: Ho fana ka tlhokomelo le tshehetso e akaretsang ya ngwana le lelapa ho setjhaba, ka kopanelo le baamehi mmoho le mekgatlo ya setjhaba.

Karolo ya Lenaneo: Tlhokomelo le Ditshebeletso Malapeng

Sepheo: Ho nnetefatsa phano ya ditshebeletso tsa boleng ho bana le batjha, ho kenyeletsa le ba hlokaleng tlhokomelo le tshireletso.

Karolo ya Lenaneo: Tlhokomelo le Tshireletso ya Bana

Sepheo: Ho nnetefatsa phano ya ditshebeletso tsa boleng ho bana le batjha, ho kenyeletsa le ba hlokaleng tlhokomelo le tshireletso

Karolo ya Lenaneo: ECD le tlhokomelo ya Nakwana

Sepheo: Ho nnetefatsa phano ya ditshebeletso tsa boleng tsa tlhokomelo ya pele ya bana le ditshebeletso tsa tlhokomelo ya nakwana ho bana.

Karolo ya Lenaneo: Ditsi tsa Tlhokomelo ya Bana le Batjha

Sepheo: Ho tshehetsa bana ba fokolang le batjha ka tlhokomelo enngwe esele

Karolo ya Lenaneo: Ditshebeletso tsa Tlhokomelo tse Thehilweng Setjhabeng bakeng sa Bana

Sepheo: Ho sireletsa, hlokomela le ho tshehetsa bana ba fokolang setjhabeng.

LENANEO 4: DITSHEBELETSO TSA TSOSOLOSO

Sepheo: Ho fana ka ditshebeletso tse nyalanang tsa thibelo e tswellang ya botlokotsebe setjhabeng le thibelo ya tshebediso e mpe ya dithetefatsi ho batho ba fokolang haholo, ka kopanelo le baamehi le mekgatlo ya setjhaba

Karolo ya Lenaneo: Thibelo ya Botlokotsebe le Tshehetso

Sepheo: Ho fokotsa botlokotsebe.

Karolo ya Lenaneo: Matlafatso ya Mahlatsipa

Sepheo: Ho fokotsa tsietsi ya tlhekefetso ya motabo le ya mmele kgahlanong le basadi (tlhekefetso ya bong).

Karolo ya Lenaneo: Tshebediso e mpe, Thibelo le Tlhabollo ya Dithetefatsi

Sepheo: Ho fokotsa tshebediso e mpe ya dithetefatsi

LENANEO 5: NTSHETSOTSEPELE LE DIPHUPUTSO

Sepheo: Ho fana ka ditshebeletso tse tswellang tsa thekolohelo ho batho le dihlopha tse fokolang, ka kopanelo le mahatammoho ho fokotsa bofokodi ba bona le ho ntshetsapele matlafatso ya setjhaba.

Karolo ya Lenaneo: Kopanyo ya Setjhaba

Sepheo: Ho aha ditjhaba tse matlafetseng tse phedisanang

Karolo ya Mananeo: Matlafatso ya Bokgoni le Tshehetso ya di-NPO

Sepheo: Ho ntshetsapele theho ya bokgoni ba di-NPO ho hatammoho le lefapha phanong ya ditshebeletso.

Karolo ya Lenaneo: Phokotso ya Bofuma le Mekgwa ya Boiphediso ya Moshwelella

Sepheo: Ho phethahatsa lewa le akaretsa la phokotso ya bofuma ho nnetefatsa phihlello ka kakaretso ya ditshebeletso tsa motheo.

Karolo ya Lenaneo: Diphuputso le Thero e Itshetlehileng Setjhabeng

Sepheo: Ho ntshetsapele le ho tsamaisa tshebetso ya diphuputso, ho tshehetsa thero e itshetlehileng ka bopaki ya setjhaba le phano ya ditshebeletso.

Karolo ya Lenaneo: Ntshetsopele ya Batjha

Sepheo: Ho ntshetsapele batjha ka mananeo a tshehetso, ho ntlafatsa mekgwa ya boiphediso ya moshwelella.

Karolo ya Lenaneo: Ntshetsopele ya Basadi

Sepheo: Ho ntshetsapele basadi ka mananeo a tshehetso, ho matlafatsa le ho ntlafatsa mekgwa ya boiphediso ya moshwelella.

Karolo ya Lenaneo: EPWP

Sepheo: Ho hlahisa menyetla ya mesebetsi

Karolo ya Lenaneo: Kgothaletso ya Leano la Baahi

Sepheo: Ho kgothaletsa nyalano ya ditlhoko tsa ntshetsopele ya baahi maanong ohle a ntshetsopele a mmuso

F. DITLHOPHISO TSA HO DUMELLA SETJHABA HO BA LE SEABO HO RALWENG HA LEANO LE TSHEBEDISONG YA MATLA.

1. Matsholo, jwalo jwalo, a hlophiswa ka nako e itseng Provenseng ka bophara. Sepheo ke ho kopana ha mmuso wa provense le baahi sefahleho le sefahleho ho hlalosa le ho ikarabella ho maano, mananeo le diprojeke.
2. Ho ya ka Molao le Ditaello tsa Lekgotla la Phethahatso la Provensi, Molao o phatlalatswa setjhabeng bakeng sa diphehiso le ditshisinyo tsa setjhaba pele o ka thehwa. Setjhaba se fuwa monyetla wa ho ngola dipehelo tsa sona kapa ho hlahella ka pela dikomiti tsa mesebetsi e fapaneng.
3. Molao e fapaneng ya provensi e dumella baahi ho thonya ditho tse tla sebetsa dikomiting tse itseng. Baemedi bana ba ka ba le seabo diqetong tse tla nkuwa.
4. Ho ya ka Molao wa Ntshetsopele ya Tsamaiso ya Toka, wa 2000, ha ho ralwa melawana, setjhaba le sona se memelwa ho tla tshwaela ditabeng tse amang ditokelo tsa sona.
5. Hlasela-TV e hasetswa boemafofane, dipetlele le dibakeng tse ding tsa setjhaba moo lesedi le mabapi le tsa mmuso wa provensi le fuwang setjhaba teng.
6. Baphatlalatsi ba ditaba ba sebedisetswa ho fana ka lesedi setjhabeng.

G. DITHAROLLO TSE TENG HA DIPEHELO TSA MOLAO ONA DI SA LATELWE

Ya etsang kopo kapa motho wa boraro a ka etsa boipiletso ba ka hare kgahlano le qeto ya Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi ho Letona (MEC) kapa ho motho ya kgethilweng ke Letona pele matsatsi a 60 a feta. Boipiletso bo lokela ho romelwa Kantorong ya Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi, eo ho ya ka Molao a lokelang ho e fetisetsa ho ba Boipiletso. Ho feta moo, motho ya etsang kopo a ka etsa kopo ya thuso e loketseng lekgotleng la dinyewe ka mora hore a hlolehe ho fumana thuso ya tsamaiso ya ka hare. Ho na le pehelo ya ditefello bakeng sa tshebetso ena, mme ditefello tseo di kenyeleditswe lenaneng le hoketsweng la ditefello.

H. HO SEBETSANA LE LESEDI LA LEKUNUTU

1. Morero wa tshebediso ya lesedi la lekunutu

- (a) Ho laola ditshebeletso tsa basebetsi;
- (b) Ho laola phumantsho/ditheko le ditjhelete tsa Lefapha;
- (c) Ho laola tshebetso ya dibasari bakeng sa baithuti ba ka hare le kante ho naha;
- (d) Ho laola phihlello kapa ho kena diofising tsa Lefapha;
- (e) Ho bokella lesedi la mokgwa wa dikgokahanyo e le ho ikopanya le ho buisana le bankakarolo;
- (f) Ho nnetefatsa boitsebiso e le ho kgothaletsa tsamaiso e ntle le phumano le thibelo ya bobodu, tlolo ya molao, manyofonyofo kapa tshebetso e sa lokang;
- (g) Bakeng sa mabaka a bohlakisi le a poloko direktong;
- (h) Ho tlaleha ho dikomiti tsa boleko di le mafapha a mmuso boemong ba naha;
- (i) Ho boloka lesedi la dipalopalo bakeng sa dipatlisiso;
- (j) Mabapi le dinyewe tsa molao le dikeletso tsa molao

Lefapha le tla sebedisa lesedi lena la lekunutu feela ka mabaka ao le nketsweng ona le ao ho dumellanweng ka ona le monga lona. Ho feta moo, ha ho hlokeha, lesedi la hao le tla bolokwa bakeng sa mabaka a amanang le molao, bohlakisi kapa dipatlisiso.

2. Ho phatlalatswa ha lesedi

Lefapha le ka phatlalatsa lesedi la lekunutu ho bafani ba ditshebeletso ba tlisang dihlahiswa kapa ditshebeletso tse itseng, mohlala, ho elwa hloko phomolo ya bofokodi ya nakwana kapa ditshebeletso tsa lesedi la theknoloji. Lefapha le dumella ho kengwa ha dipehelo ka tumellano le bafani ba ditshebeletso ho laola lekunutu la lesedi.

Ho feta moo, Lefapha le ka fana ka lesedi lena la lekunutu ho dikomiti tsa boleko di, mafapha a mmuso a naha, bohlakisi ba kante, ba ikarabellang ka ditjhelete tsa dipenshene, ditho tsa komiti ya bohlakisi le makala a phethahatso ya molao.

Lefapha le kanna la phatlalatsa lesedi la lekunutu:

- (a) Moo ho hlokehang kapa ho nale tokelo ya ho phatlalatsa lesedi lena ho latela molao kapa ka taelo ya lekgotla la dinyewe;

- (b) Ho latela Molao wa Kgothaletso ya Phihlello ya Lesedi, wa 2000 (Molao wa 2 wa 2000). Ba etsang dikopo ba lokela ho latela melawana ya dikopo ho latela Tataiso ya PAIA e teng websaeteng kapa ba ikopanye le Mohlanka wa Lesedi kapa Motlatsa-mohlanka wa Lesedi. Kopo ya phihlello ya mofuta o jwalo e tla lokela ho lefella tjelele e loketseng;
- (c) Moo ho hlokehang ho sireletsa ditokelo tsa Lefapha.

3. Phallo ya lesedi kante ho meedi

Ka maikemisetso a ho tshehetsa mananeo a Lefapha a matjhaba a dibasari, lesedi la lekunutu la baithuti le ka arolelanwa le lefapha la ditaba tsa matjhaba, Matlo a boemedi, Diyuvethi, Bafani ba Ditshebeletso ba fanang ka ditshebeletso tse na ho baithuti. Ho feta mona, lesedi la lekunutu la basebetsi le basebetsi ba dipolotiki ba tshwereng ofisi le ka arolelanwa le Lefapha la Ditaba tsa Matjhaba, Matlo a boemedi, Bafani ba Ditshebeletso ha batho ba mofuta o jwalo ba tswela kante ho naha ka ditaba tsa mosebetsi. Tumello ho tswa ho batho bao e lokela ho fumanwa.

4. Tshireletso ya lesedi

Lefapha le lokela ho fana ka tshireletso e lekaneng bakeng sa ho thibela lesedi lena ho fihlellwa le ho sebediswa ke mang kapa mang ntle le tumello. Ka hoo, Lefapha le itlamme ho lekolabotjha mekgwataolo ya tshireletso le mekgwa e amanang ho nnetefatsa hore lesedi lena la lekunutu le dula le sireletsehile. Se latelang se bohlokwa/ntheng ena:

- (a) Tshireletso ya sebaka
- (b) Tshireletso ya khomputa le marangrang
- (c) Tsamaiso ya direkoto
- (d) Dipatlisiso tsa diketsahalo tsa tshireletso
- (e) Ho kenyelletswa ha diphelelo ka hara dikontraka ho laola lekunutu la lesedi

5. Tokiso ya lesedi

Batho ba ka kopa ho ntjhafatsa, ho lokisa kapa ho hlakola lesedi lefe kapa lefe la lekunutu. Lefapha le tla hloka bonyane khopi ya Tokomane/Karete ya boitsebiso e nnetefaditsweng ho nnetefatsa boitsebiso ba motho ya kopang, pele ho ka etswa diphethoho tsa mofuta ofe kapa ofe dintlheng tsa lesedi la hae la lekunutu, ha ho hlokeha kapa molao o dumela. Lefapha le sebetse ka thata ho nnetefatsa hore lesedi la lekunutu le nepahetse le ho bolokeha ka nako tsohle.

I. NTJHAFATSO YA LESEDI LA BUKANA ENA

Ha ho hlokeha, Lefapha le tla ntjhafatsa lesedi la bukana ena.

J. PHUMANEHO YA BUKANA

Bukana ya Lefapha e fumaneha ka mokgwa o latelang:

- Khophi ya enngwe le enngwe ya dipuo tse tharo tsa mmuso e tla fuwa Khomishene ya Afrika Borwa ya Ditokelo tsa Botho; le kantoro enngwe le enngwe ya baahi, ya Khomishene.

- Bukana ena e tla phatlalatswa ka Sesotho, Senyesemane le Afrikaans

- Bukana ena e fumaneha websaeteng ya Lefapha ho freestateonline.fs.gov.za.